

Tauri Roosipuu

merekeele nõukoja liige,
TTÜ Eesti mereakadeemia üliõpilane

Merekeel õppetöös

***Heaving line* või viskeliin? *Rhumb line* või loksodroom? *Rescue boat* või valvepaat? Eesti meremehed peaksid tundma merendustermineid nii eesti kui ka inglise keeles. Inglise keel on vajalik merenduse rahvusvahelisuse tõttu, eestikeelsed terminid eesti merekeele säilimise seisukohalt – eesti merekeelt hoiab aga elus eestikeelne mereharidus.**

Artiklis on merekeelena käsitletud laevanduse, merevedude ja sadamatega seotud erialakeelt, mis ei hõlma merd kui keskkonda uurivas teaduses kasutatavat teaduskeelt, nagu seda on näiteks okeanograafia ja mereuurin-gutega seotud oskuskeel. Kuna merendus on paljude jaoks väga tundmatu valdkond, siis proovin esmalt anda põgusa ettekujutuse merekeelest üldi-selt. Näitena võib tuua terminid *kaadamine*, *kaadumine*, *kaar*, *kajalood*, *karlings*, *kavitatsioon*, *kepsel*, *kiilplokk*, *kimm*, *kingston*, *knii*, *kohverdam*, *kooming* ja *kronomeeter*. Nagu oskuskeele puhul üldiselt, on ka merekeeles termineid, millel on üldkeeles hoopis teised tähendused. Näiteks termin *kaar* on laeva pardatalastiku üks põhidetaile. Eesti merekeelele on ajaloo-liselt võib-olla kõige rohkem mõju avaldanud hollandi keel, sest Holland on olnud läbi aegade suur mereriik, aga ka inglise, saksa ja vene keel.

Merehariduse ajalugu ja roll merekeele kujunemises

Võib öelda, et merekeel on tugevalt seotud mereharidusega. Eesti merekeel hakkas tõenäoliselt hoogsamalt arenema pärast esimeste merekoolide loomist. Esimene neist loodi 1864. aastal Heinastes. Enne esimest maa-ilmisõda oli merekool veel Narvas, Paldiskis, Käsmus ja Kuressaares.

1919. aastal avati ka Tallinna merekool. Pärast Eesti iseseisvumist hakati üha rohkem välja andma ka eestikeelset merendusala õppekirjandust, mis mängis merekeele arengus tähtsat rolli. Merekeele loomuliku arengu peatas teine maailmasõda ja sellele järgnenud poole sajandi pikkune Nõukogude okupatsioon, mis mõjus hävitavalt kogu eesti merekultuurile. Eesti Merelaevanduses sai sihikindla väljatõrjumise tulemusel eestlastest vähemus ja mereharidusasutused hakkasid teenima üleliidulisi huve. Pärast teist maailmasõda oli Eestis neli, hiljem viis mereharidust andvat asutust, kus õppekeeleks oli valdavalt vene keel, samuti oli laevadel töökeel vene keel.

Pärast Eesti iseseisvuse taastamist tuli üleliidulistele vajadustele rajatud mereharidusasutuste struktuur ja sisu Eesti vajadustele vastavaks ümber korraldada – 1991. aasta lõpus asutati Eesti merehariduskeskus, mis nimetati 1999. aastal ümber Eesti mereakadeemiaks. 2014. aastal liideti Eesti mereakadeemia Tallinna tehnikaülikooliga. Kuna seadus kutseõppe andmise võimalust ülikoolis ette ei näe, siis asutati samal aastal ka haridus- ja teadusministeeriumi hallatav kutseõppeasutus Eesti merekool. Seega on praegu Eestis kaks mereharidust andvat asutust: kõrgharidust andev TTÜ Eesti mereakadeemia ja kutseõpet andev Eesti merekool, mis mõlemad asuvad samal territooriumil Tallinnas Koplis.

Peale Eesti iseseisvuse taastamist tuli õppetöös üle minna eesti keelele. Vene keeles alustanud õppegrupid said oma koolitee lõpetada vene keeles. Eesti keelele üleminekut raskendas eesti keelt valdavate õppejõudude vähe- sus ja eestikeelsete õppematerjalide puudumine. Nõukogude ajal ilmusid küll vene keelest tõlgituna mõned erialased õpperaamatud, kuid need ei katnud tekkinud vajadust ja olid koostatud aastakümneid tagasi. Nüüdseks on märkimisväärne osa eestikeelsetest õppematerjalidest ka raamatuna ilmunud ja uut eestikeelset merenduse erialakirjandust ilmub jätkuvalt. Lisaks uutele raamatutele on ilmunud ka mitmed täiendatud kordustrükid.

Merekeel õppetöös

Kuigi merendusala õppetöö toimub eesti keeles, õpitakse Eesti mereakadeemias lisaks ka erialast inglise ja vene keelt. Kuna rahvusvaheline merekeel on inglise keel, siis mitmes õppeaines õpitakse termineid paralleelselt ka inglise keeles. Kui Nõukogude ajal tuli eesti merekeelele ellu jääda vene keele surve all, siis nüüd avaldab survet inglise keel. Tulevased

laevaohvitserid õpivad neli aastat eesti keeles, kuid kuna Eesti lipu all ei ole enam ühtegi rahvusvahelistes vetes sõitvat kaubalaeva, siis peavad paljud neist tööle hakkama mõne teise riigi lipu all ja seal on töökeeleks enamasti inglise keel. Samuti on kõigi töös kasutatavate seadmete ja elektroonika tarkvara ning kasutusjuhendid inglise keeles. Seda, kui lihtsalt inglise keel meremeeste sõnavarasse tungib, iseloomustavad järgnevad näited, mis on katked minu kursusekaaslaste praktikamuljetest. Märgin ära, et nende muljete kirjutamise ajaks on nad mõne kuu merel olnud, kuid enne kolm õppeaastat mereakadeemias eesti keeles õppinud.

„Hetkel Inglismaal. Tõime **iron ore**’i Norrast siia.“

„Momendil sõidame Inglismaalt USA poole, **holdid** silmini paberit täis ja tekil jahid.“

„Vahi lõpus arvutasin **compass errorit**.“

„Ma homme hommikul **chiefiga draft surveyd** tegema.“

Kuude kaupa võõrkeelses keskkonnas viibinuna ja iga päev ingliskeelseid termineid kasutades lipsavad ingliskeelsed terminid enda tegemistest emakeeles ülevaadet andes väga lihtsalt üle huulte. Näiteks toodud ingliskeelsete terminite põhjal ei saa ka öelda, et neid on kasutatud sobivate eestikeelsete vastete puudumisel. Neile terminitele on omakeelsed sobivad vasted olemas. *Iron ore* – rauamaak, *hold* – lastiruum, *compass error* – kompassiõiend, *chief* – vanemtüürimees¹, *draft survey* – süvissurvei.

Samuti tuleb inglise keelel põhinevate seadmete mõju eesti keelele esile laevajuhtimise simulaatoritunnis. Näiteks on laeva roolimisel üheks tähtsaimaks parameetriks *rate of turn* – pöörde (nurk)kiirus, mida roolimees ja vahiohvitser jälgivad. Kui näiteks vahiohvitser annab roolimehele korralduse teatud pöördekiirust mitte ületada, siis prakti-

Eriti keeruline on vältida õigusaktidesse jõudnud vigaste terminite käibelevõimist.

kas kasutab ta eestikeelse pöördekiiruse asemel üsna kindlalt ingliskeelset *rate of turn*’i. Kui mõni tegevmeremees saab aga õppejõuks, siis on ta paratamatult harjunud kasutama ingliskeelseid termineid. Parimal juhul harjutab ta ennast uuesti eestikeelset merekeelt kasutama. Ingliskeelsete

terminite kasutamist õigustab mõnel juhul see, kui tõesti ei ole olemas head ja suupärast eestikeelset vastet, kuid leidub ka näiteid, mille puhul eestikeelne sobiv vaste on olemas, aga üle huulte lipsab ikkagi ingliskeelne. Näiteks laialt kasutatav ingliskeelne termin *thruster*, mille eestikeelseks vasteks on pötkur.

Ka üldkeel avaldab merekeelele survet. Leidub termineid, mida kasutatakse üldkeeles teadmatusest valesi ehk termini täpset sisu teadmata (näiteks *praam* või *kiirlaev*), või selliseid, mille on loonud inimesed, kes ei ole spetsialistid (näiteks *liinimeeter*). Eriti keeruline on vältida õigusaktidesse jõudnud vigaste terminite käibelevõimist. Selle põhjuseks on

¹ *Chief* on ka eesti merekõnekeeles kasutatav sõna, kuna vanemtüürimees on lihtsalt nõnda pikk sõna.

seadusloojate merendusosalane ebakompetentsus (mõiste sisu mittetundmine ja inglise keelest otse tõlkimine). Inglise keele merendusterminite allikaid on tohutult ja nende üle puudub keskne kontroll, seetõttu on need tihti ebatäpsed. Eesti merekeel võimaldab seetõttu sageli anda palju kitsama ja täpsema vaste, kuid tõlkijad arvavad, et tõlkida tuleb kõiki terminis sisalduvaid osi.

Lisaks on üha rohkem tunda ka haridusmaastiku survet minna üle ingliskeelsele õppele, alustades üksikutest õppeainetest ja lõpetades terve õppekavadega. Põhjendusena tuuakse üliõpilaste inglise keele oskuse parandamine, kuid minule isiklikult tundub, et tegelikult on ingliskeelsed õppeained ja -kavad vajalikud peamiselt välis- ja vahetusüliõpilaste jaoks.

Põhikoolis ühe eesti keele säilimise teemalist kirjandite analüüsi kokku võttes ütles minu eesti keele õpetaja, et niikaua kui kasutatakse eestikeelset oskuskeelt, ei ole ka eesti keele kadumise ohtu. Arvan, et eesti merekeele olukorda vaadeldes võib öelda, et sellel väitel on tõepõhi all. Inglisekeelne õpe võib küll tudengitele kasulik olla, kuna tulevases töös kasutatakse tõenäoliselt nagunii inglise keelt, kuid see vähendaks oluliselt eesti merekeele praktiseerimist ja oleks eesti merekeelele tõenäoliselt hukatuslik. Seetõttu on eestikeelne mereharidus tähtis eesti merekeelele ja ka eesti keele säilimisele üldiselt.

OK